

Dunántúl

DIMITROV

VERSEK:

Cseres Tibor
Dobi János
Eluard
Fenyvessy György
Horváth Béla
Képes Géza
Tóth Gyula

NOVELLÁK:

Katkó István
Morvay Gyula

TANULMÁNYOK, CIKKEK:

Angyal Endre
Bajcsa András
Csorba Győző
Galsai Pongrác
Illyés Mózes
Karel Vaněk
Kopányi György
Ruzsits Endre
Szalatnai Rezső

ELŐFIZETÉSI ÁR:
EGY ÉVRE: 60 FORINT

PÉCS

I. ÉVFOLYAM 3. SZÁM
1949. AUGUSZTUS HÓ

kítja ki aztán tragikus világnézetét, úgy, amint lírájában kifejeződik.

Értékesnél értékesebb szempontokban bővelkedik a kötetzáró hatalmas tanulmány: *Költők a forradalomban*. Látjuk belőle, mint harcolnak a reformkor haladó költői, Kölcsey és Katona a nemesség önámítása ellen, mint alakul át a gazdasági és politikai krízisek hatására a nemesi szemlélet először multba-merengéssé, majd a haladás vágyává, mint fordul az írók figyelme egyre fokozottabban a francia kultúra felé, mint bontakozik ki és erősödik meg a népiesség. Nagyon érdekes megállásokat kapunk Vörösmarty és Petőfi kapcsolatairól, Vörösmarty viszonyáról a szocializmushoz és a forradalomhoz. Szól Petőfi forradalmi szerepéről, antikapitalizmusáról, egybeforradó hazafiságáról és nemzetköziségéről, feltárja Jókai megalkuvó, ingatag magatartásának hátterét. Bemutatja 1848-49 magyar költészetének témavilágát, s közben új fénybe helyez olyan, többé-kévébbé elfeledett forradalmár-írókat mint Sárosy Gyula, Berecz Károly, Zalár József, Samarjay Károly. Újra felfedezi és értékeli Arany János, Tompa Mihály, Lévy József forradalmi költészetét is.

Demokratikus irodalomszemléletünk diadalmas fegyverténye ez a pompás könyv. Értékét, megbízhatóságát még növeli, hogy Waldapfel József nemcsak a tárgyalt anyagot ismeri remekül, hanem a társadalmi hátteret, a világirodalmi fejlődést és a könyv hőseit méltató modern magyar kritikát is. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a bemutatott kép színes, gazdag, sokoldalú legyen. E sorok írója — maga is az irodalom kutatója — rengeteget tanult Waldapfel munkájából, s biztos tudattal mondhatja: ezt a kitűnő művet még sokat fogják forgatni a magyar költészet barátai, gyakran fogják idézni a tudomány munkásai.

ANGYAL ENDRE.

VENDEGEK A PALACKBAN. — *Mándy Iván elbeszélései. (Új Idők. Budapest, 1949.)* — Régóta időszerű volt ez a könyv. Mándy-novellákat

eddig csak folyóiratokban, elsősorban lehetett találni. Pedig akik figyelemmel kísérték a fiatal író működését, olvasták három regényét, alaposan gyanakodhattak, hogy igazi területe az elbeszélés.

Mégis: új Mándyt mutat-e a „Vendégek a Palackban”? Semmiképpen sem. Csak azt a Mándyt mutatja, aki végre 180 oldalon keresztül a legjobb magát adja. Azt a Mándyt, aki ezúttal játszi könnyedséggel, fölényes biztossággal oldja meg feladatait. A elbeszélések kisebb lélekzetét pótolja a kerekesség, a teljesség, ami több és igazabb érték.

Kétségtelen: mesélni tud Mándy, embereket is tud támasztani, láttatni is képes kapcsolatokat, mélységeket. A szerkesztés azonban kevésbé erős oldala. Szinte mindegyik regénye: a „Csószház”, a „Francia kulcs” és „A huszonegyedik utca” nehézség nélkül tagolható lenne, saját talpukra állítható részletekre. Mintha a Mándy-regények önálló egységekből fűződnek egybe. Akár egy gyöngysor. Maga a fonál, mely összeköti őket: vékony és szervesen kapcsolódó vonal. Azok az epikusok, kiknek a nagyobb lélegzet az elemük, egészen másként hatnak regényeikkel. Minden sorukban az egész mű válik érvényessé. Mint egy falevélben is a gyökér vagy a törzs.

A szerkesztési fogyatékoságokat azonban — még a regényekben is — jobbra felejteti Mándy művészetének egy ritka erejű sajátossága: a félreérthetetlen atmoszféra. Minden igazi mű külön világ. Még a legrealistább is, hiszen ez sem maga a valóság, hanem csak a tükröképe. A tükröképre pedig a tükrözés szabályai, a tükrök tulajdonságai legalább úgy érvényesek, mint az ábrázolt tárgy törvényei. S a külön világ legfőbb jegye az atmoszféra. A Mándy-féle atmoszféra egészen egyéni és jellegzetes. Van benne valami önellentmondás. Erősen lírai színezetű s az epikai anyaggal nem mindig összhangos. Ez a kettősség nem érződik ott, ahol a tárgy maga is lírai, mint a „Pocsolya” a „Könnyező fák” vagy a „Hajnali szél” c. elbeszélésekben. Talán itt van a gyökere és magyarázata Mándy romantikus ízeinek is. Az atmoszféra gyakran ködnek hat. „Egyszerre csak előtűnt volt

a szálloda, mintha a délutáni ködből bomlott volna ki” — ez a „Francia kulcs” c. regény első mondata. Sokat elárul az egész Mándyról. Mintha a ködből bomlanának ki alakjai, történetei is. Sőt néha ki sem bomlanak, csak föl-fölvillannak és eltűnnek benne. S a köd beleszivárog hősei húsába, csontjába, idegeibe, megrontja őket, puhává s omlataggá teszi, tétován kallódóvá.

A novellák szinte valamennyien a pesti külvárosokban, a „tér”, a Teleki-tér környékén játszódnak. Remek, ahogyan néhány mondattal odavarázsolja a külvárosi utcát és életét. A „Könnyező fák” így kezdődik: „Mezítlábás, klottnadrágos fiú futott végig a Nagyfuvaros- utcán — Itt a verklis! — Barnárasült bőrén olajosan ragyogott a nap, fekete lába csattogott a kövezeten. Lehajolt, a járda széléről fölkapott egy szalmaszálat és a szájába dugta. — A verklis! itt a verklis! — Fekete hajú cigánylányok jöttek a tér felől összefogózva, súlyos hajuk összeborult mint a fák koronája. Sámlik, hokkedlik a kapuk előtt, egy tetovált karú, kéktrikós férfi ujságot olvasott...”

Nemcsak leíró erejét mutatja ez a néhány sor. Nagyszerű stílusis készségét is. Kristályosan tiszták, sallangtalanok a mondatai s rövidke, csiszoltak. Színes, gazdag a nyelve, egyáltalán nem bántó, ahogyan a nem magyar vagy a félig magyar szavakat a „tér” zsargonját fölhasználja. Hasonlatai külön említést érdemelnek. Olykor szinte saját életet élnek. Ime: „A lány elmosolyodott, oly borúsan, mintha ecetesrongyot húztak volna végig az arcán”, vagy egy másik: „Fekete hindu arcából bánatosan kunyorálva csüngött le duzzadt, megvastagodott alsóajka, mintha gyűjteni, tányérozni akarna gazdájának.” A másik idézet egy kis izeltő is Mándy humorából. Kissé fanyar, nem mindig egészséges humor, de humor a javából. Akár a bűvópatak, bujkál a sorok között s derít csöndes mosolyra.

Mándy még alig harminc esztendő. De eddigi munkássága máris komoly teljesítmény. Fiatal elbeszélőink első néhány között a helye. Igyekeznie kell azonban, hogy atmoszféráját epikaibbá tegye, kerekebben nyissa

szemét a valóságra, ne csak a társadalom és az élet elesettjeit vegye észre, s iparkodnia kell gyakran tőlük szubjektívizmusa megfigyelmezésére. Ha mindez sikerül, művészete akkor teljeseedik majd ki igazában.

CSORBA GYÖZÖ.

PANTAGRUELI VIDÁMSÁGOK
KÖNYVE. — *Francois Rabalais regénye. — Faludi György fordításában. (Cserépfalvi, Budapest, 1948.)* — Rabalais korrajza, a középkor legnépszerűbb könyve és korának legteljesebb bírálati megjelenése óta: örökös disputált tárgya. Egyik század, a XVII-ik elátkozta „borzalmas röhgésöt” és félt, hogy jelenlétével megfertőzi a kényes irodalmi szalonok levegőjét, a másik, a XVIII-ik nem különben, a XIX-ik század már tanítójának vallja és a realizmus ösét tiszteli benne, Molière, Lafontaine, Balzac tanítómesterét. Mindegyik művelt nép aránylag korán ülteti át saját nyelvére, nálunk azonban pusztán nevével alig jelent többet, a széles nagyközönség előtt még annyit sem. Sokféle ok magyarázza ezt a közönyt, amely tűrte, hogy ez az időszerű könyv a mi műveltségünknek is kinccse legyen. Most azonban, hogy a keleti és nyugati kultúra szabad formája elől minden akadály elhárult, épülő országunk könyvkiadása végre a nagyközönség kezébe adhatta és a forradalom jubileumi évében megjelentette a pantagruei vidámságok könyvének egy részét.

A könyv időszerűsége főképpen a századokon át egyformán ható és gondolkodásra ébresztő vidámság. Az állandó, szűnni nem akaró nevetés, amely ugyanakkor summás ítélet az öregedő középkori társadalom felett. Mindaz, amit a történetírás megszépít vagy takargat, akár osztályérből, akár szűk látókörű művelőinek hibáiból, ő gátolások és fontolgatások nélkül mondja ki. A kor minden vágya és évszázadokon át felgyűlt indulata benne kap művészi formát. Ezért nem is találunk a könyvben mai értelemben vett hőseket: a kor maga a hős, összes avult intézményeinek neveltető bemutatásával és bírálatával s a szabadon kutató szellem jelszavával: fais ce que tu voudras, tégy, amit akarsz.

gok filmgyártásának eddigi sikere újabb céltudatos munkára buzdítja művészeinket. A nép alkotóerőinek mindenirányú kibontakozása, a munka kialakuló új formái megadják az ösztönzést és irányítást a csehszlovák film számára.

Az a tény, hogy a Nagy Díj mellett film-fesztiválunkon kiosztásra kerül a Béke Díja és a Munka Díja is, újabb oldalról bizonyítja ennek a filmversenynek jelentőségét. A jelentkező országok száma, a szovjet filmművészet kiemelkedő résztvétele, mely újabb csúcsteljesítményeit mutatja be, szintén fokozza a fesztivál értékét, nemkülönben számos külföldi haladó művész megjelenése, akik nálunk talajt találnak munkaértekezletük megtartására.

A nagy hírnév, amelynek fesztiváljaink a világ haladó részében már örvendenek, s a hagyomány, amelyet megalapítottak, ebben az évben még jobban megerősödik és kiszélesedik. Ez „az új emberért, a tökéletesebb emberiségért” folytatott küzdelem hagyománya, a győzedelmes harcé, ahol a filmművészet a haladás bajnoka, az új társadalom kialakításának segítőtársa.

Csehből fordította: ANGYAL ENDRE.

KAREL VANĚK.

EGY RITKA ÉLCSOPORT. — A Képzőművészek Szabad Szervezetének pécsi csoportja a múlt évben élcsoporthoz lett. Gazdag és sokágú tevékenységével megelőzött minden más vidéki csoportot. E folyóirat szerkesztője felkérte vezetőségüket, számoljanak be röviden munkájukról, arról, mit tettek a felszabadulás óta s milyen elvek, szempontok irányították őket. A képzőművészek azonban többnyire nem a toll emberei. Megköszönték a felkérést, de továbbhárították. Így esett rám a beszámoló feladata. Nem vagyok képzőművész, sőt műkritikus, vagy művészettörténész sem. De a város képzőművészeti életét elég gondosan figyelem, vállaltam tehát a megbízást.

Hogy a munkám megkönnyítsék, rendelkezéseimre bocsátották a csoport üléseinek, megbeszéléseinek a jegyzőkönyvét. Előtem a testes füzet. Már a feljegyzések mennyisége is tanúság mellettük. 1945-ben alig indult meg az ország vérkeringése, a pécsi képzőművészek munkába kezdtek. Először nem külön szervezetben, hanem az Írók, Művészek és Tudósok Szakszervezetének, ennek a jellegzetes és rövid életű pécsi vállalkozásnak részeként. Ilyen szakszervezet ugyanis nincs és akkor sem volt másutt. Az ország központjával azonban nem teremthetünk kapcsolatot, s késlekedni egyetlen napig sem akartunk. A különválás és az önálló szervezeti élet megindulása 1945 nyarán történt. Ha egyszerű krónikát akarnék írni, nem kellene mást tennem, mint a jegyzőkönyvek adatait sorra vennem. De ennél fontosabbnak és hasznosabbnak tartom az erővonalak megmutatását. Mik voltak a szándékok, a tervek, a célok, s hogyan öltöttek valóságot. E cikk ugyanis csak kis részben akar híradás lenni, javarészt példa és bátorítás, főként a vidéki testvércsoportok részére. Tán kapnak belőle ötleteket és indítást, vagy — egészséges ellentmondásokat ébreszt. Így is jó, úgy is.

A csoport ez év elején rendezte 50. kiállítását 1945 ősze óta. Egyszerű számítással kideríthető, mit jelent ez. Minden hónapban legalább egy tárlatot, olykor kettőt is. Azelőtt Pécsen a szokásos tavaszi és őszi kiállításokon kívül alig történt valami. A számbeli gazdagodás mellett a tárlatok célja és tartalma is megváltozott. Azelőtt nyilvánosság és eladási lehetőség kedvéért engedték a művészek képeikhez és szobraikhoz a közönséget. Más jobbadán nem is érdekelte őket. Ma a művész is akar adni. Sőt legalább olyan arányban, mint kapni. A célok mellé felsorakozott egy újabb: a tömegek nevelése. A kiállítások tegegyében ez a gondolat állott. Az alapos és sűrű tárlatvezetések, az üzemi munkásság és a tanuló-ifjúság megszervezése a látogatásokra, bizonyosság erre.

Egyik napról a másikra azonban lehetetlen tevékeny művészeti igényt támasztani. Azoktól, akiknek nem volt alkalmuk megismerkedni azzal sem, hogy mi a kép, egyszerre a kiállítást termekbe való tódulást elvárni. Képzőművészeink jól tudják ezt, s számoltak is vele. Kimentek a bányavidékre, az üzemekbe, a

pécsi Őszi Vásárra, odavitték a képeket a dolgozókhoz. A segítőszándékon és a figyelem felkeltésén kívül jelképezvén egyúttal a művészet megváltozott társadalmi szerepét is: azt, hogy többé nem lehet öncélú. De a dolgozókat nemcsak szemlélőként kapcsolták be a képzőművészetbe. A csoport tagjai között egyre-másra jelentek meg bányászok, gyári munkások, kisiparosok. Nemrégiben külön kiállításon is bemutatták őket.

Igen helyes felismeréssel korán megszervezték a Városi Szabadművelődési Felügyelő támogatásával a Középművészeti Szabadiskolát. Ez az ingyenes tanfolyam lehetővé tette mindenkinek, aki tehetséget érzett magában, hogy tanuljon. Jó útra terelvén ezzel a netán elkallódó komolyakat, s rávilágítván a jó- vagy rossz szándékú dilettánsok fogyatékoságaira. Az idei szabadiskola növendékei néhány héttel ezelőtt állították ki válogatott műveiket szép sikerrel.

A képzőművész hivatása képek és szobrok alkotása. Itt azonban nem szabad megállnia. Igyekeznie kell az élet minden területén érvényesíteni befolyását, mindenütt, ahol jó ízlésre és művészkézre van szükség. Az élet és a művészet így jut ismét közelebb egymáshoz, s tömődik be közöttük az évszázados szakadék. A pécsi képzőművészek készséggel álltak rendelkezésre, valahányszor e fajta feladatokra kérték őket. Segédkeztek például a munkáskultúrház díszítésében, különféle nem képzőművészeti kiállítások (fénykéпкиállítás, stb.) rendezésében.

A társadalmi elszigetelődésnél azonban nem kevésbé veszélyes a helyi elszigetelődés. Kivált egy vidéki művészcsoport számára. Könnyen fejlődhetik ki belőle lokálpatriota gőg és egészségtelen provincializmus. Amilyen tudatos munkával rombolták le képzőművészeink a társadalmi válaszfalakat, épp oly világos tervszerűséggel küzdöttek a másik veszély ellen is. Kapcsolatot létesítettek a fővárossal, más vidéki csoportokkal, városokkal, községekkel. A múlt év őszén Vajszlóra mentek az „Ormánság hűséges munkása“ oklevelet. Tárlatokat rendeztek Mohácson, Kaposvárott, Budapesten; szegedi, kaposvári, bajai, nagykanizsai, budapesti művészeket láttak vendégül Pécsen.

Gondolnak arra is hogy egy-egy országos hírvű művésznünk megismerésére is alkalma nyíljon a város dolgozóinak. Eddig Egry József és Gáborjáni Szabó Kálmán volt a vendégük, s amikor e sorokat írom, éppen Dési Huber István és Vedres Márk művei fogadják a közönséget a csoport állandó kiállító helyiségében. Sőt érdeklődési körüket a határokon túlra is kiterjesztették. Orosz, francia, angol kiállítások rendezését vállalták és bonyolították le.

A végére hagytam, de korántsem azért, mert jelentéktelennek tartom, annak a meleg és bensőséges viszonynak a megemlítését, mely a pécsi képzőművészeket a város tudósaival, zenészeivel, íróival összefűzi. Kivált a Batsányi János Irodalmi Társasággal. Gyakran szerepelnek közösen, szerveznek együtt előadás-sorozatokat, vidéki kiszállásokat, megnyitókat. S a közös munka a tapasztalatok szerint roppant termékenynek bizonyult. Tanultak egymástól és segítették egymást. Vidéken, ahol az alkotóművészek általában kevés számmal élnek, erre az egyetértésre okvetlenül szükség van.

Ime nagyjából az út, melyet a pécsi csoport attól az időtől, hogy néhány kiló kenyérnek és burgonyának kiutalását a tagok számára jegyzőkönyvileg megörökítették, az 50. kiállítás büszke bejelentéséig megtett.

Az eredmény mindig a legjobb érv igazunk mellett. A pécsi képzőművészek bebizonyították: vidéken is lehet élni és alkotni s az „elhagyatottságra“, „melőzésre“ ez az orvosság, nem a tétlen siránkozás.

CSORBA GYÓZÓ